

Zágorec-Csuka Judit:

Gyermekeim nyelve – nyelvi eszmélkedésük története

„Az anyanyelv-nek nevezzük – írja Balázs János – azt a nyelvet, melyen beszélni tanulunk. Az első ember, aki bölcsőnkél (ma így mondhatjuk: gyermekkocsinknál) áll, és az első szavakat mondja nekünk, az édesanya. Ő táplálja a csecsemőt, gondozza, neveli a kisgyermeket, csaknem állandóan vele van. Ezért aztán a gyermek is azon a nyelven kezd beszélni, amelyen az édesanyja beszél. Helyes és találó tehát nyelvünknek az a mondása, hogy nyelvünk szavait az anyatejfel együtt szívjuk magunkba.”

(Lőrincze Lajos)

„Melléje álllok, megragadja a karomat. Kihuny tekintetével a térnek azt a pontját keresi, ahol az arcomat sejtí.

- Mondd meg a gyerekeknek, hogy énekeljenek magyarul is.
 - Megmondom.
 - És el ne hagyják a nyelvünket.
 - Nem hagyják.
 - Úgy őrizzék, mint a terített búzát.
 - El ne felejtse ezt nekik mondani.
 - Istenem! Hogy felejténem!
 - Anyám is rábólint a fogadalomra.
 - Hol van már az a búza?
- Magam meg hozzáteszem: melyik nyárban?

(Sütő András: Engedjétek hozzám jönni a szavakat, részlet)

Egy francia író szerint egy jó regényt mindenki írhat: saját élete történetét. Ezt kiegészíthetjük egy másik megállapítással: egy jó nyelvészeti munkát is írhat mindenki, pontosabban minden szülő: saját gyermeke nyelvi eszmélkedésének történetét¹⁹.

Két fiam van: **Ádám** 13 éves, 1994-ben, és **Dávid** 8 éves, 1999-ben született. Hallottam első hangjaikat, amelyek a születésük pillanatától kísérek. Mivel mindkét fiam műtéti beavatkozással jött világra, az első, a legszebb pillanatokra is különbözőképpen emlékszem vissza. Ádám szülei elaltatták, és csak a műtét utáni ébredéskor hozták hozzám rövid időre, így nem észleltem első felsírását, első lélegzetvételét, illetve azt, amikor az anyaméhéből kijutott a külvilágba. Mindmáig hiányérzetem van, mert nem hallottam felsírásának csodálatos hangjait. Ezért Dávid születésekor már másképpen döntöttem, csak részleges érzéstelenítést kértem, s a műtétet éberem kísérem végig. Amikor Dávidot kivették az anyaméhéből, néhány percre rá kiadta első hangmegnyilvánulásait. Hallottam, hogy éles, tagolatlan hangon, hosszú, elnyújtott magánhangzókkal nyöszörgött, sírdogált: „Á, oáá, áoo“-zással, amely gyakran keveredett a „h“-hanggal. A felsírás színezete olyan volt, mint a sírásé, mint valamilyen kellemetlen érzés: fájdalom, éhség, hőmérséklet-változás, vagy a testhelyzet váratlan és ijesztő változásának visszajelzése. Feledhetetlen élmény volt ez. Dávid megérkezett a mi világunkba, s ezt nyelvileg, felsírásával, differenciálatlan hangadással is tudtukra adta. Boldog voltam minden fájdalom és tehetetlenségérzetem ellenére is. Életem egyik legszebb, legmaradandóbb pillanatát éltem át, amikor félholtan, kiszolgáltatottan az ágyban fekvő, a nővérek arcom mellé helyezték a csecsemőt, a fiamat, hogy csókoljam meg, mondván: „Ez most már az Öné, az Ön gyermeke!” Így emlékszem vissza erre a helyzetre, a gyermeki beszéd első megnyilatkozására, vagyis kialakulásának első fázisára. Halálos órámon is emlékezni fogok rá.

Dávid, mint csecsemő, hangadása sokáig nem volt önálló megnyilvánulás, hanem egy globális reakció része. Gyermekeim a helyzetváltozásra egész testükkel feleltek. Akár egy kellemetlen állapotot, akár jó érzést kísért a hangadásuk, ami rendszerint együtt járt a rugdalózással, a kapálózással, az izomfeszülés változásával. Sem hangadásuk, sem globális reakciójuk, amit megfigyelhettünk a születés utáni hetekben, még nem tekinthetők nyelvi szándékuk kifejezésének.

¹⁹ Szilágyi Ferenc: A magyar szó költészete. Kis magyar stilisztika. XIII: A babuka csicsikál. A gyermek- és dajkanyelvről. Budapest. Tankönyvkiadó. 1978. 152.p.

A csecsemő semmit sem közöl, nem hív segítséget – „él”. S életmegnyilvánulásainak a környezet ad jelentést.

Gyerekeim szlovén nyelvi környezetben jöttek világra Muraszombatban, rajtam kívül senki sem beszélt magyarul a kórházban, tehát első perceiket is azonnal meghatározta a szlovén nyelvi környezet, s már születésükkor egyértelmű volt, ha itt akarnak élni, akkor kétnyelvűvé kell válniuk. Természetesen a két nyelv elsajátítása később történt. Kezdetben csak én, az édesanyjuk beszéltem hozzájuk magyarul. De a születés pillanatában és azt követően még nem értettek szinte semmit. Bizonyára az sem mindegy, hogy a szülészetről milyen körülmények közé, milyen családba kerülnek az újszülöttek. Ádámot egy Zastava kocsi-val vittük haza Kapcára (Lendvától 7 km-re), egy kétnyelvű (magyar-szlovén) muravidéki kényelmes Renault-ban ringott des jutott. A szociális környezet tanulást. Később a csecsemő a rülveszik őt, építi fel nyelvi valóamennyit a nyelviség segítségé-

Gazdag Ágnes: Szörms baba

Az ember biológiai Alkatában, érzékeiben, idegfejltségében sok mindent felhalmozódott. De a *gondol* csak elsajátításuk készségét. felnövekedése során, mégpe ségével. Ezt a folyamatot bi de az eredményt nem adja mint a két fiam is, *valamelyik* mégpedig annak látásmódja kodását is *ennek* szemlélete ezt hívjuk *anyanyelv*nek, s ez küli, közvetlen kapcsolatot, reagálunk rá. Ezért minden mindegyik emberré formáló ca, egy kétnyelvű település emberré formálódásuk is, ezen az úton járnak. Beleszü-

ailag már születésekor ember. rendszerének, agytekervényeinek magával hoz, ami az ősökben *kodást* és a *nyelvet* magát *nem*, Elsajátítania magának kell ezeket dig a család és a környezet segítőlogiai fejlettsége lehetővé teszi, készen.²⁰ Minden ember, úgy, nyelven ismeri meg a világot, szerint. Fogalmait is, gondolalapoza meg, alakítja ki. Nos: jelenti a világgal az áttétel nél akár észleljük a valóságot, akár anyanyelv egyforma rangú, mert (Deme L., 1978). Fiaimnak Kaplett az otthonuk. Itt kezdődött anyanyelvük segítségével. Ma is lettek ebbe a helyzetbe.

Gyerekeim beszédének kialakulása

A gyermeknyelv, noha különösen szókincsét tekintve, meglehetősen egyéni jellegű, mégis sok közös, általános vonást tartalmaz; ezek nemcsak a gyermekek nyelvi fejlődésére, beszédkészségének kialakulására nézve tanulságosak s jellemzők, hanem a felnőttek nyelvére is, hiszen a felnőtt társadalom, a felnőttek nyelvi hatása alakítja, fejleszti a gyermekek nyelvét. A nyelvészetnek egy sajátos ága, a *paralingvisztika* foglalkozik a nyelvi *hanglejtésekkel*, amelyek a szavak mélyét, a mondatok árnyékában meghúzódó nyelvi nyersanyagot alkotják. A csecsemő először ezekkel a hangokkal kommunikál: a sírással, a nevetéssel, a sóhajokkal, a nyögésekkel, a csodálkozások különböző hangcsoportjaival, amelyeket nehezen lehet tagolni és értelmezni. Fiaim is ezekkel a furcsa hanglejtésekkel, hanghordozások nyilvánításával kezdtek el velem kommunikálni, szinte már létezésük kezdetén.

Hangok, hangkapcsolások a gyermeki beszédben

A hangok, hangkapcsolások elsajátításában is sok közös vonás, közös nehézség jelentkezik. A harmadik hónap végéig semmi sem mutatott arra, hogy gyerekeim összefüggést élnének meg hangképző mozgásaik és a saját hangjuk között, amelyeket hallottak. Ekkor a halló csecsemő kezdi fölfedezni a kapcsolatot hangképzése és hallása között. Mintha már odafigyelne saját hangreakcióira, mintha meghallaná önmagát.²¹ Ezt az mutatja, hogy elkezdí utánozni a saját hangját.

Kezdetét veszi a játék a hangképzéssel, a *gagyogás*, amely a 4-5. hónaptól számítva a mászás gyakorlásáig a gyerek kedvelt tevékenysége. A gagyogással a csecsemő utánozza önmagát, a gagyogás játék, gyakorolja hangadási készségét, a hangokkal való ismerkedést. Ismételtet, s ebben örömet talál. Ez a csecsemő magányos tevékenysége.

20 Deme László: Anyanyelv és gondolkodás. Nyelvünk világa. Budapest. Gondolat. 1978. 15-18 p.

21 Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes: Gyermeklélektan. 2. kiadás. Budapest. Gondolat. 1972., 46 p.

Valójában fiaim is gagyogtak: az ajkhangok – *p*, *b*, *m* – képzését ismételték, amelyek a szopás szájmozgásakor is kialakultak, vagy a foghangokkal – *t*, – kísérleteztek, ezek a hangok is a szopás során „keletkeztek”. Végül is a szakemberek azt tapasztalták, hogy a csecsemő, bármilyen nyelven beszéljen is, sokkal többféle hangot képez, mint amennyi a környezetében, az anyanyelvében előfordul. A gagyogás hónapjaiban a csecsemők több mint kétszázféle hangot produkálnak. Ádám és Dávid fiaimtól hamarosan hallani lehetett a „*pa-pa-pa-pa*” vagy a „*ma-mama-ma*” egyszerű ajkhangokat, az összeérintett ajkak és a fül öröme.

Fiaim beszédtanulásában így emelkedtek ki lassan a gagyogás hangáradatából az anyanyelv hangjai. Gagygó csecsemőként fiaim minden hangot kipróbáltak, amit csak hangképző szervük létre tudott hozni. De azok a hangok, amelyeket a környezetükben nem hallottak, kiestek, a körülöttük lévő beszédében előfordulókat viszont megerősítést nyertek, rögződtek. Hangadásuk eddig spontán – élettani és játékos – folyamatában ettől kezdve a külső minta utánzása vált döntővé. Ekkor kezdték el gyerekeim a beszéd, mint tevékenység *mímelését*. A gagyogás első szakaszában anyanyelvük hanganyagát dolgozták ki – a több száz lehetséges hang közül azokat rögzítették, amelyeket a környezetük visszaigazolt. Ezzel a mímeléssel az anyanyelv, vagyis a magyar nyelv lejtését kezdték elsajátítani. Édesanyám ajánlatára sokat beszéltem gyermekeimnek, még akkor is, ha erre csak gagyogós választ kaptam. Van a gyermek nyelvhasználatának még egy csodálatos vonása: a *visszhangjelenség*. A gyermek mondogatja, amit hall, ha nem érti is, s ez öntudatlanul beleépül beszédébe.

A szavak kiszabadulnak a gagyogásból

A hatodik hónapban fiaim már kezdték megérteni közléseimet. Először a gyerekek a hanghordozás érzelmi színezetét különböztették meg, gyengéd, kedveskedő hangra derűsen vagy örömmel reagáltak, a szigorú, dorgáló hangra ijedt arcot vágta, esetleg sírva fakadtak. Öt-hat hónapos korukban az volt a benyomásom, mintha értették volna, ha nevükön szólítottam őket, vagy ha azt kérdeztem tőlük, hogy hol a csörgő, feléje fordultak. Ilyenkor mintha nem szavakat értettek volna, hanem egy helyzetben tájékozódta.

A szavak tartalmi megértését, a tiszta beszédmegértést megelőzi olyan helyzetek felfogása, amelyeknek a beszéd az egyik összetevője. A csecsemő testhelyzete, a gyerekekhez beszélő személy, annak hanghordozása, s végül maguk a szavak együttesen adhatják a hat-nyolc hónapos csecsemő számára a helyzetet, amelyet megért. A szó, mint jelentéshordozó inger, fokozatosan kiszabadul ebből az együttesből, önállósodik (Mérei F; Binét Á, 1972). Gyerekeim beszédmegértési folyamatának az volt a lényege, hogy már a nyolcadik hónapban egy adott hangcsoport (pl. *cica*, *maci*) változatos helyzetekben kapcsolódott egy és ugyanahhoz a jelentéshez, vagyis így vált annak a nyelvi jelévé. Ha egy játékcicát vagy játékmacit mutattam nekik, és a *cica* és a *maci* szót is kimondtam, a gyerekeim megtanulták, változatos feltételek között is, a két tárgy nevét, és reagáltak a cicára vagy a macira. Így a szavak lassan, fokozatosan az első életévükre kiszabadultak összhelyzetükből, illetve a gagyogás kaotikus folyamatából.

Ádám fiam első szava a „*mama*” volt. A kettőzött ajkhang az, amit a környezet a gagygó gyerektől vár. A *mama* hangoknak, mint édesanya, gyermekem szájából hallva, nagyon megörültem, rámosolyogtam Ádám fiamra, s ennek a helyzetnek többszörös megisméltése révén kapcsolta fiam ezt a hangcsoportot az én mosolygós arcomhoz. Így lettem én az anyanyelvében a *mama*, vagyis személyemhez ezt a jelentést kapcsolta. Ennek megfelelően következtek a *papa*, *apu* szavak is, amelyeket fiam édesapját látva ismételtetett. Az, hogy a környezet a gagygósból kiemelkedő hangcsoportoknak jelentést adott, csupán néhány szó megtanulását eredményezte. Az aktív szókinccsük további részét gyermekeim *utánzással* sajátították el. De nem úgy, hogy megformálta a gyerek ugyanazt a szájmozdulatot, amit tőlem, vagyis a felnőttektől látott, nem is úgy, hogy hallotta csak, és utána mondta, hanem egész *gesztuscsoportokat*, *cselekvési egységeket* utánoztak, s ezek részeként mondták ki az első szavakat.

Az egyszavas mondatok gyermekeim beszédében

Az így kialakult beszéd kezdetben *egyszavas mondatokból* áll. A környezet azért érti meg őket, mert a mozdulat és a mimika is segíti, s mert egyaránt ismeri a helyzetet, amelynek a szó része, és a szándékot, amely a gyermeket vezérli. Ezeknek az *egyszavas mondatoknak* csak az adott helyzetben van jelentésük. Egyéves kortól a második évig volt jellemző gyermekeim nyelvére ez a folyamat. Amikor fiaim kimondták pl. azt a szót, hogy *labda*, ez azt is jelentheti, hogy „*Futok a labdám után. Vagy add ide a labdám!*”. A gyerekeim szavainak egy részét csak a családom körében értették, jelentésüket az foghatta fel, aki a gyerekeim életviszonyait is ismerte. Ádám és Dávid szavakból építettek nyelvet maguknak. Amikor azt mondták, hogy *Bundis*, *vauvau* (kutya), vagy *bibis* (sebes) a láb, *paci* (ló): az nem szó, legkevésbé főnév, vagy ige, vagy melléknév volt. Ami Ádám és Dávid szájából szónak látszott, az mindig mondat volt, hiszen több mindent társítottak hozzá, ha ezt nem is tudták kellőképpen elmondani, de hozzá képzelték. Erről árulkodott testbeszédük is.

A beszédfejlődés fordulata

A második életév második felében ugrásszerűen felgyorsult beszédük fejlődése. A 30-80-as szókincsük fél év alatt ötszörösére–tízszeresére nőtt. Ez a néhány hónap a *beszédfejlődés fordulata*. Gyerekeimnek megjött a beszélő kedvük. Mintha rájöttek volna, hogy a beszéd is eszköze a kapcsolatteremtésnek. Fiaim két és fél évesen már rendelkeztek azzal a beszédkészséggel és szókinccsel, amellyel közvetlen környezetükben elboldogultak, közvetlen igényeiket ki tudták fejezni és kapcsolatokat tudtak teremteni. A következő beszédfejlődési fordulatokat, beszédjellegzetességeket figyelhettem meg:

- Gyerekeim kijelentései *helyzetiek* voltak, közvetlenül vonatkoztak egy-egy élményre. Nem ismerték a fokozás nyelvtani formáit, a jelentésárnyalatokat elkülönítő jelzőket, néhány szélsőséges megjelölést használtak (*kicsiny : nagy, jó : rossz, szép : csúnya* stb.). A dolgok fontosságát, jelentőségét még nem nyelvileg fejezték ki, hanem indulatokkal: ujjongtak, sírtak, kiabáltak, s ezeket az indulattelt közléseket szinte véget nem érően ismételték.
- Mondataik nagyrészt *ragozatlan* szavakból álltak. Egy- vagy kéttagú szavakat használtak, a hosszabbakat rövidítették, vagy összevonták: pl. *kukoricagóré – kukorcagóré, stb.*
- A beszédmegértésben, mint láttuk, gyerekeimet leginkább az jellemezte, hogy egy szó egyetlen konkrét tárgyhoz fűződött. A *baba* szó bizonyos babához.
- Gyermekeim beszédében észrevehető volt az *önkéntes jelentésadás*. Megismerték a szavakat, mert hallották, akkor is, ha egyeseket közülük nem értettek. De a beszédre való tapasztalataik már rávezették őket arra, hogy a szóhoz jelentést kell rendelni, különben nem szó. A gyerek számára nincsenek, nem lehetnek értelmetlenek a szavak még akkor sem, ha helytelenül ejtik is őket. Minden szónak értelmet adnak, az addigi tapasztalataiknak megfelelő hiteles jelentést.

A hangok, hangkapcsolások elsajátítása

A gyerekeim a hangok és hangkapcsolások elsajátításában sok problémával küszködtek. Dávid fiam ajkán különös *hanghelyettesítéssel* született meg az *-r* hang. A *Piroska helyett Pijoskát, a farkas helyett fajkast, a barack helyett bajackot* mondott. Az *r*-ből *j* lett, vagy egyszerűen „kényelmi szempontból” elmaradt.

A szótagok a szavak képzésében

A szótagoknak a szavak képzésében is jutott szerep. Az is megtörtént, hogy a felnőtt nyelv szavainak csupán egy-egy szótagja vált önállóvá fiaim nyelvhasználatában. Ilyen eset a *csokoládé*, amely *csoko* lett, és a *dinnyéből* csak *dí*. Ezek a példák csak házi-családi használatban érvényesültek.

A szófajok váltakozása

Érdekes volt megfigyelni azt is, hogy a *szófajok* gyakran mennyire összekeveredtek a gyermekeim nyelvében, ezek a szavak gyermekiek, pl.: Megyünk *hájcsiba* (aludni). Készülődünk a *locsiba* (fürödni). Megyünk *tátá* (kirándulni, sétálni stb.).

A jelkettőzés

Érdekes volt megfigyelnem gyermekeim beszédében a *jelkettőzést*, amely a felnőttek nyelvében is előfordul, pl.: *ezt – eztent, azt – aztant* - ezek a példák *ragkettőzések* is. Hasonló példák a *kezem – kezemiek, lábam – lábamiak* esete is. Hasonló jelkettőzéssel képezték - a kéz és a láb - többes számát is.

A szókincs

Ádám fiam két éves korától már bölcsődébe került, és a családi kört felváltotta a bölcsődei környezet, ahol a magyar nyelv mellett szlovén szavakat is hallott, illetve magyarul és szlovénul folyt a kommunikáció napi nyolc órában. Azt követően otthon a családjában magyarul beszélt. A bölcsődébe kerülve már kiszabadult a család kötöttségéből,

s itt már szlovénül is beszéltek hozzá. De ez az interakció nem volt kivételes, hiszen, ha világviszonylatban nézzük, a Föld lakosságának 65 %-a naponta legalább két, vagy több nyelven beszél.²² Új helyzetében a magyar szavak mellett a szlovén szavakat is hallotta, de ezzel egyidejűleg nem vált kétnyelvűvé. A szlovén nyelv, úgymond, az anyanyelvének elsajátítása mellett úgynevezett kísérőnyelve volt, amelyet a közvetlen környezete nyújtott neki.

Kezdetben sok állatnevet tanult meg tőlem, mert így is babusgattam: *nyuszikám, bogaram, tücsköm, kiscicám, mucikám*, stb. Kétéves korában már kialakult az állatokhoz való pozitív viszonya. Dávid fiamat két- és hároméves korában csak a nagymama és a családom (én és a férjem) neveltük, nem járt bölcsődébe. Így a nagymamától olyan szavakat tanult, amelyeket csak ő használt, általában tájnyelven, az otthoni, a családi környezetben, s ezek a szavak a falusi életre vonatkoztak: *kokas (kakas), dísznu (dísznő), kukorcgóri (kukoricagóré), tik (tyúk), kóbász (kolbász), föld (föld), tányír (tányér)* stb. Mivel ezeket a szavakat Dávid többnyire tájszólásban tanulta meg, most is így használja, annak ellenére, hogy az óvodában és a családomban is ismert a szavak köznyelvi változata. A probléma nem a tájszavak, illetve köznyelvi szavak tájnyelvisült formában való használata, amelyeket ki kellene hagyni a köznyelvünkől, hanem az, hogy amikor Ádám fiam iskolába kezdett járni, írni és olvasni tanult, sokszor azt hitte, hogy a tájszavak azok a szavak, amelyeknek nincsen köznyelvi megfelelőjük, és nem tudta megkülönböztetni helyesírásilag a helyes szóalakot, pl. a *tyúk* helyett az írta, hogy *tik*, habár ismerte a *tyúk* változatot is. A tanító néni természetesen kijavította, de ő nehezen használta írásban a tájszó köznyelvi megfelelőjét. Illetve bizonyos szavakat csak tájszóként ismert pl.: a *betoppant* igét nem ismerte, de helyette a *gyött* (jött) tájnyelvisült köznyelvi szót használta, vagy a *szoktam* helyett a *szokok* igét jelen időben, amely megint csak arra utal, hogy helytelenül vette át a tájnyelvből. A tájnyelvi szókinccset nem szabad kihagyni a gyerek szókészletéből, de ha lehet, csak beszédben használja, amikor legszűkebb környezetével érintkezik. Az iskola nyelve a beszélt köznyelv, vagyis az irodalmi nyelv beszélt változata, a köznyelv, s ebben a közegben már tájszavakat nem használhatnak. Gyerekeim, amikor a kétnyelvű iskolából és a kétnyelvű óvodából hazajönnek, *nyelvi kódot* is váltanak, a falusi közegben, Kapcán még tájszólásban is beszélnek, mert a játszótársaik zöme is ezzel a nyelvváltozattal él.

A kétnyelvűség szükségszerű, de a keveréknyelvűség gyengíti az anyanyelvet

Egyre több ember két- vagy többnyelvű a Földön, akár önkéntes elhatározásból, akár kényszerűségből. Gyaprodást, vagy torzulást eredményez-e a két- vagy többnyelvűség: hogyan, mikor válhat e kettősség a gazdagabb önmegvalósítás és ugyanakkor a népek közötti szóértés eszközévé? A tapasztalat azt mutatja, hogy többféle kétnyelvűség létezik.²³ Szlovéniában, a muravidéki nemzetiségi területen, 1958-ban vezették be hivatalosan a kétnyelvű oktatási rendszert. Akkor ez az oktatási reform kényszerhelyzetnek bizonyult, mivel a magyar iskolák kezdtek kiüresedni és a magyar szülők gyerekeiket, érvényesülésük érdekében, szlovén iskolákba írárták be. Ez az oktatás ma már több mint 40 éves múltra tekinthet vissza. E kétnyelvűség egyik fajtája az *iskolai kétnyelvűség* (Nagy K., 1978). Ebben az iskolarendszerben a többségi nemzet, vagyis a szlovének és a nemzetiség, a magyar gyerekek tanulnak együtt. A Muravidéken négy kétnyelvű általános iskolába és egy kétnyelvű középiskolába közel 1200 kis és nagy diák jár, ebből 300-an tanulják anyanyelvi csoportban a magyar nyelvet, 700 pedig környezetnyelvi szinten. Az alapoktatás kétnyelvűen folyik (szlovénül és magyarul).²⁴ Fiaim is ebben az oktatási rendszerben tanulnak.

Ádám fiam kétévesen lépett a kétnyelvű óvodába, Dávid fiam háromévesen. Az óvoda előtt csak magyar szavakat hallottak, családom nyelve magyar. Az óvodában a többség nyelvével, a hivatalos szlovén nyelvvel is szembesültek. Az óvodában a szlovén nyelv a dominánsabb abból a szempontból, mivel több szlovén gyerek jár oda, mint magyar. Vidékünkön csak 1959-től léteznek kétnyelvű óvodák és kétnyelvű iskolák. A szlovén nyelv dominanciájából adódóan fiaim elég gyorsan elsajátították kortársaiktól és az óvónőktől a szlovén nyelvet is. Ádám és Dávid négy-ötévesen kommunikáltak már szlovénül. De nem csak az óvoda, hanem a baráti kör, a rokonság is használta a szlovén nyelvet. Így szlovén szavak is keverednek magyar nyelvükbe, s ahogy nőnek, egyre több és egyre meghatározóbb fiaimnak a „keveréknyelvűsége” is, ami a szlovén és magyar nyelv interferenciájából ered.

A gyermekeim nevelése, személyiségük formálása a *családomban* kezdődött, s ennek a folyamatnak szerves része az *anyanyelvi nevelés* is. Az anyanyelv kiformalódásában nagyon fontos szerepe van a *nyelvi környezetnek*. A muravidéki nyelvi környezet is kétnyelvű, szlovén és magyar. Tehát kikerülhetetlen a szlovén nyelv *interferenciája*. Fiaim kezdetben a nyelvi példát tőlem kapták, mint szülőktől, majd a nagyszülőktől és a testvérektől is. De ahogy beléptek

22 Pertot, Suzana: Dvojezični otroci : Il bambino bilingue. Trst :Trieste. Zavod za slovensko izobrazevanje, 2004. 4.p.

23 Nagy Károly: Kétnyelvű magyarok. Nyelvünk világa. Budapest. Gondolat. 1978. 35-40 p.

24 Statisztikai adatok a határon túli magyarok részvételéről a Kárpát-medencei oktatásban. Új Horizont. 2002. 5.sz. táblázat.

az óvodába, ez a példa egyre jobban háttérbe szorult, és előtérbe került a szlovén nyelv erőteljes hatása. A családnak továbbra is megmarad a szerepe az anyanyelv használatában, hogy a magyar nyelv ne legyen igénytelen keveréknyelv, amelyben a magyar és a szlovén szókészleti egységek és szerkezetek váltogatják egymást. Igaz, hogy a nyelvek egymásra hatása – különösen nyelvterületi határok mentén – mindenütt erős, de az anyanyelvükön meglévő szavak, szerkezetek felcserélgetése felesleges. Ezért kell ügyelnem arra, amikor fiaim hazajönnek, és azt hallom, hogy szlovén szavak épülnek be a magyar társalgásba, hogy mindezt ne fogadjam el, sőt, javítsam ki őket. Gyermekeim szlovén szavakat is használnak az anyanyelvükben. Ezt a szokást az óvodából, vagy az iskolából hozzák haza, és ezek a nyelvi fordulatok még frissen hatnak, pl.: Ma jó volt a *malica* (tízórai). Sokat beszélt a *razredničarka* (osztályfőnök). Meg kell vennem a *vstopnicát* (belépőjegyet).

A kétnyelvű gyerekek beszédében, írásában természetesen gyakori a keveredés. Ez így van a magyar nyelv és a szlovén nyelv együttes használatában is. Az egyik nyelven átüt a másik; egy-egy nyelvi sajátosság, egy-egy kifejezés, fordulat, szólás észrevétlenül átcsúszik a szlovén nyelvből a magyar nyelvbe. Gyermekeim élőbeszédében is fedezhetünk fel szlovén nyelvi elemeket, de sokkal kevesebb magyar nyelvi elem lopózik be a szlovén nyelvbe, mivel a magyarok kisebbségben vannak, kevesebben élnek a Muravidéken. Ezért erőteljesebb a nyelvi hatásuk is, mint a többségi nemzetnek.

A kétnyelvűségből fakadó keveréknyelvűség többé-kevésbé elkerülhetetlen. A muravidéki magyar nyelvterületen ezt a nyelvet többnyire csak a muravidéki magyarok értik meg. Érdekes, hogy a magyar szavak a szlovén nyelvben kevésbé használatosak. Ez is érthető, hiszen a többségi nemzet nyelvének, a szlovénnek nagyobb a presztízse, no meg a muravidéki magyarok is értenek szlovénul, míg a szlovének alig vagy egyáltalán nem értenek magyarul, és így nem tudják magyar szavakkal vegyíteni a nyelvüket. Csak az volna a baj, ha egyszerűen belenyugodnánk, ha nem igyekeznénk állandóan résen lenni, és óvni mindkét nyelv tisztaságát, kifejezőerejét és szépségét. Ezt, mint édesanya tudatosan gyakorolom, vagyis megpróbálom kivenni azokat a nyelvi átütéseket, keveredéseket, tükörképeket, amelyek a szlovén nyelvből beszivárognak idegen elemként gyerekeim nyelvhasználatába. Például, amikor Ádám fiam hazajön az iskolából, és azt mondja, hogy: „Ma sokat tornáztunk a *teľovadnicában*. Aztán magunkra vettük a *trenerkát* (melegítőt) és a *potoválkába* (utazótáskába) beleraktuk a cuccainkat, majd útközben bementünk a *blagovnicába* (áruházba), hogy *hrenovkát* (virslit) és *strucát* (cipőt) vásároljunk. Itthon felhívtam még a *treneremet* (edzőmet), hogy megérdeklődjem tőle, mikor lesz a *tekma*... (mérkőzés). Megyek *računalnikozni* (számítógépezni). *Narihtazzom* (ráállítom) az órámat. Dávid fiam öt éves, és ugyanúgy hozza haza az óvodából, vagy a közvetlen környezetéből és mondja, hogy „*rihtazd*” rá (állítsd rá) a „*zvočnikot*” a (hangszórót) CD-lejátszón. A hétköznapi nyelvhasználatban is előfordul, hogy a kisfiam beszédében a szlovén szavakat magyar nyelvtani szabályok szerint használja (ragozás, fokozás, egyes, többes szám használata, a ragok használata stb.), pl. Add oda a *svinčniket* (a ceruzát), a *ravnilot* (a vonalzó), a *radirkát* (a radírt) stb. Amikor ezt a keveréknyelvet hallom, általában szakítok arra időt, hogy lefordítsam a fiaimnak a szlovén tükörszavakat magyarra, hogy hallják a magyar megfelelőket is.

Gyermekeim mindennapi beszédéből kiindulva és a napi tapasztalataim alapján mondhatom, hogy a magyar, mint anyanyelv, a kétnyelvű iskolában hátrányos helyzetűvé vált. Ennek a jele a magyar nyelv társadalmi funkciójának szűkülése, változatainak ritkulása, szintjeinek redukálása, grammatikájának bomlása, szókészletének szegényedése, fonetikai-fonológiai arculatának torzulása. Erre vallanak lektori és magyar szakos egyetemi hallgatóink ismeretei, erre vall a muravidéki sajtó, rádió és televízió nyelvezete, a számos fordítási probléma, ezt erősítik bennünk a muravidéki magyarok megnyilatkozásai, de erről árulkodik a Magyarországra iratkozott középiskolásaink nyelvi teljesítménye is.²⁵ Természetesen e nyelvi elszegényesedési folyamat gyerekeim nyelvét is jellemzi, hiszen őket is ez a nyelvi környezet veszi körül.

Ezzel a keveréknyelvűséggel egyidejűleg jelentkezik a kiejtés *idegenes* hangzása, a helytelen hangsúlyozás és hanglejtés is. A muravidéki magyar nyelv így fokozatosan megy át egyfajta keveréknyelvbe, nyelvíleg gondatlan, hanyag és alacsony színvonalú állapotba, fokozatosan leegyszerűsödik, főleg a szókincsében. A szlovéniai magyarság kétnyelvűsége véleményem szerint nem nevezhető kölcsönös kétnyelvűségnek, még akkor sem, ha erre a kétkulturáltságra az emberi jogok biztosítása vannak. A valóságban, főleg a hivatalokban és a közéletben, a két nyelv egyenrangúsága, amely az együttélést segítené elő, szerintem nem valósul meg olyan szinten, ahogy elvárnánk, hiszen a szlovén nyelv dominanciája érvényesül. Pedig a kétnyelvűség feltétele volna a nemzetiségi területen élő emberek teljes kibontakozásának, alkotóképességük felszínre kerülésének, képességeik kiteljesítésének. A két nyelv használata elegendő biztonságérzetet és önbizalmat kellene, hogy adjon a nyelvi szereplőknek a társadalomban betöltött szerepük minél hatékonyabb kibontakoztatására, sőt a tágabb térségben is, a két ország kultúrájának közvetítésében. Az Európai Unióba kerülve Szlovéniának lehetősége van nemzetiségi által is bekerülni az európai kultúrnemzetek közé. Az egész világ halad egy többkultúrjú állapot felé, (multikulturalitás), a két- és többnyelvűség természetessé válik, s ez a jelenség muravidéki viszonylatban is új távlatot nyithat a különböző nációk együttélésének.

25 Bokor József: Az anyanyelv dominanciájáért a kétnyelvűségben. Anyanyelv a kétnyelvűségben. A maribori Magyar Intézet kiadványa. Maribor-Lendva. 1999. 27.p.